

ศิลปะกับถ้อยความ
Art and Words

อารยา ราษฏร์จำเริญสุข
Araya Rasdjarmrearnsook

Bama IX Art Museum

บทสนทนาเกี่ยวกับความตายบนถนนสายแรกของชีวิต

ถ้อยความจากบทกวีและนิยาย เรื่อง "ขบวนการคนเดินเมือง"
ผู้หญิงบนฟ้าราบสูงและประสาธน์วิบูลย์

Conversation with Death on Line 1 First Street

Great Time: Memory
Storytellers of the Town
The female artist and the Goodbye

“.....Zu tief sitzt mir die Ehrfurcht vor der Unubhaenderlichkeit,
Subordination der Sprache vor dem Unglueck.
Inden Reichen der Phantasiearmut,
wo der Mensch an seelischer Hungersnot stirbt,
ohne den seelischen Hunger zuspueren,.....”

Karl Kraus (1874 - 1936). In dieser grossen Zeit

Rama IX Art Museum Foundation

“.....ความหวาดกลัวลึกๆ ถึงความไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้,
ในเรื่องความโชคร้ายในความเป็นรองของภาษา.
ในดินแดนแห่งความยากจนความฟุ้งฝัน,
ที่ซึ่งมนุษย์ล้มตายลงเพราะความหิวโหยทางจิตวิญญาณ,
ตายลงโดยปราศจากความตระหนักรู้ถึงความหิวโหยทางจิตวิญญาณนั้น.....”

คาร์ล เคราส์ (2417 - 2479) ในห้วงเวลาพิเศษ

ศิลปะกับถ้อยความ
Art and Words

Rama IX Art Museum Foundation

สนทนากับความตายบนถนนสายแรกของชีวิต
Conversation with Death on Life's First Street

ถ้อยความจากห้วงเวลาพิเศษ
เรื่อง - ของนักเล่าแห่งเมือง
ผู้หญิงคนทำงานศิลปะและคนวิกลจริต
Great Times Message
Storytellers of the Town
The female artist and the insane

Rama IX Art Museum Foundation

ถ้อยความ : สนทนากับความตายบนถนนสายแรกของชีวิต

ถนนกับแม่น้ำ

มันควรเริ่มที่วัยเด็ก อย่างนั้นใช่มั๊ย เรื่องควรเริ่มที่วัยเด็ก ไม่ใช่เพราะตั้งใจให้มันเซยหรือ แต่เพราะวัยเด็ก
เป็นจุดเริ่มของเวลาที่ค้างคา แชนิ่งของ ณ ขณะนี้ต่างหาก
ว่าแต่ว่าเป็นฉากไหนของวัยเด็กดีละ มีบทตอนมากเหลือเกินจนล้นความทรงจำหมั่นอับ กริดขึ้นความจำ
เลือกหา หยิบเจอความทรงจำสีเทาๆ เอาเอาออกมา ปรากฏเป็นฉาก...เงาของกลุ่มคนทอดข้ามถนนสายแรกของ
ชีวิตฉันในตอนบ่ายจัด แดดเหลืองทอสวบนถนนสายเล็ก เรียบ กลุ่มเงาทอดยาว คืบเคลื่อนตัดข้ามถนนไปฝั่ง
โน้น ไปที่นั่น ที่ที่เรากำลังจะเผาผู้ที่เรารัก

เงายังทอดข้ามถนนข้ามซากเงียบๆ ตอนบ่าย ปีต่อปี ไม่นานการข้ามถนนอย่างเงียบขรึม ดูเป็นพิธีการเช่นนี้
ก็กลายเป็นสัญลักษณ์ของการอำลา

แล้วมันก็ควรเป็นกลางคืน อย่างนั้นใช่มั๊ย เรื่องควรอยู่ในกลางคืนเพราะกลางคืนเป็นช่วงที่เราลึกลับ
กลางวันได้ กลางคืนเราปิดการรับรู้จากกลางวันขณะที่เราหลับ ถ้า ถ้าหากว่าฝันร้ายไม่มาเยือน

ก็แล้วมันควรเป็นฤดูกาลใดเล่า ถ้าหากว่าเราเลือกได้ เราจะเลือกฤดูกาลที่มีแต่เสียงลมครางฮือหรือ
อย่างไร

เราเลือกไม่ได้ทั้งหมดใช่มั๊ย ไม่งั้นเราจะเก็บดอกไม้สีเหลืองดาวเรืองกับบานบุรี แดงหางนกยูง และพุดสีชวา
มาทำไม.....เมื่อสัปดาห์ก่อนเราในเช้าตรูขึ้นน้ำค้าง ว่าโครงกระดูกจมขี้เถ้าบนหาดเหล็กซึ่งถูกดึงออกจากเมรุอันที่
เริ่มเผาเมื่อคำวานนั้น...ต้องการดอกไม้สามสีวางไว้ตรงตำแหน่งทรงอกสำหรับการลาครั้งสุดท้าย (ทั้งๆ ที่เราต่างก็
ลากันมาหลายครั้งแล้ว ในตลอดพิธีศพเจ็ดวัน) ขณะวิ่งบนหญ้าขึ้นน้ำค้างเพื่อหาดอกไม้ให้ครบสามสีนั้น ฉันนึก
แต่ว่า “อยากได้ดอกไม้สีฟ้า” หรือไม่ว่า “สีฟ้าอมม่วง” มันเข้ากับขี้เถ้ามากกว่าสีเหลืองหรือแดง แต่ไม่มี ในบริเวณ
วัดไม่มีดอกไม้สีฟ้า

ถนนสายนั้น เมื่อครั้งหนึ่งผู้ใหญ่ออกมา ทำการ ‘แรกข้าม’ โดยลำพัง มันทำให้วัยเด็กของฉันพบกับความ
ภาคภูมิใจเป็นครั้งแรกจากฝั่งตรงข้ามฉันหันกลับไปมองบ้านนี้ที่พักพิงแห่งเดียวด้วยความรู้สึกไม่ขึ้นอยู่กับมันอย่างเคย

ไม่รู้เลยว่าต่อมา เวลาผ่านไป จนเติบโตใหญ่ เมื่อเราข้ามถนนสายที่ใหญ่กว่า สำคัญกว่า จนถึงกับผลอล่าวอ้างถึงด้วยความภูมิใจ 'บ้าน' ริมแม่น้ำ บนฝั่งถนนสายเล็กสายแรกของชีวิตกลับซุกตัวเงียบๆ มีที่มั่นในความทรงจำ

สัปดาห์ว่างดอกไม้สามสี่ช่อขึ้นลงบนตำแหน่งของกระดุกทรงวง แล้วใช้นิ้วชี้วาดเส้นรอบนอกโครงกระดูกเป็นหัว แขน ขา และตัว เหมือนภาพวาดของเด็ก พระสิริรูปยืนสำรวจตรงสี่มุมของลาดบนเมรุสูง สีหน้านิ่ง ส่งเสียงสวดทำนองเดียวกันว่า อนิจจังวัตสังขาร สัจธรรมเหลือสว่างปลุกอากาศยามเช้าตรู่ที่กำลังอ้อยอิ่งให้ตื่นขึ้นร่วมเป็นประจักษ์พยานพิธีกรรมครั้งสุดท้ายบนเชิงเมรุ ลมพัดมาอ่อนๆ เมื่อสัปดาห์ยกถาดโปรยข้าวเจ้าลงสู่ป่าช้าเมรุ ฉันถือผ้าขาวห่อกระดูกเดินแถวจากมา

ถนนสายนั้น เส้นที่ทอดผ่านหน้าบ้านจริงๆ แล้วขนานกับแม่น้ำ บ้านทั้งแถบแถวซึ่งหันหน้าสู่ถนนนั้นต่างก็มีช่องบันไดบนบานเรือนลงสู่แม่น้ำ 'น้ำ' ผืนกว้างเย็นลึกอยู่ในความทรงจำหลายบทตอน **ในขณะที่สายน้ำเย็นสายถนนนั้นอุ่น ดูเหมือนเรามีทางเลือกเสมอ อย่างนั้นใช่หรือไม่**

เสียงระฆังจากโบสถ์ฝรั่งแผ่คลุมเหนือผืนน้ำ ทั้งเหนือแนวถนน แทรกซุกเข้ามาถึงในบ้าน ถึงเตียงนอนลูกกรงสีเขียวอ่อนของเด็กเล็ก ข้างเตียงทั้งพ่อและแม่คงลืม ปลดรูปคนซึ่งเปิดผิว เผยให้เห็นกล้ามเนื้อ แขน ขา ตัวหัว สีแดงกระจายไปทั่วส่วนต่างๆ ของมนุษย์ เป็นภาพที่เด็กเล็กนอนดูทุกเช้า

ส่วนต่างๆ ของคนนั้นอยู่ในภาพเรียงรายในความสลัวของรุ่งสาง เสียงระฆังดังมาเยือนห่างแห่งอย่างเคยแม่น้ำไหลเอื่อยคลอเสาเรือน และถนนทอดนิ่งอยู่อย่างนั้น มีอะไรเล่าเติบโตเติบโตเคลื่อนในความรู้สึกนึกคิดของเด็กเล็ก เมื่อเวลาผ่านไปแต่ละวัน

อย่างหนึ่งคือมวลนุ่มของผ้าห่มสีเขียวอ่อนลายดอกไม้ ที่แม่ห่อตัวเองมาจากเตียงใหญ่ มาห่มคลุมเราไว้ด้วยกัน ตั้งแต่ฟ้ายังไม่สาง แม่ขดตัวกอดฉันในพื้นที่เล็กบนเตียงลูกกรง ลมเย็นพัดมาจากแม่น้ำพามาหน้าต่างฉลุลายเพียบไหว **ช่วงขณะอบอุ่นของชีวิตจะมีอยู่นานเท่าใด และอีกเท่าใด**

ฉันจำไม่ได้อีกว่าตอนเด็กเรามักนึกถึงอะไร บางทีตอนเราหัว เราจะมีกลิ่นหอมของทอดมันปลาผัดเหลืองกรอบโชยมาจากครัว กลิ่นโกโก้ร้อนที่พุ่งแรงจากแก้ว พอเราวิ่งเรานึกถึงที่นอน ความอาลัยอาวรณ์ของเราที่เบาเลือนเกินมีแค่เพียงกับที่นอนนุ่มอุ่นชวนพิศพิไรในตอนเช้า กับความอ้อยอิ่งละเลียดหยุนหวานของทองหยิบเหลืองทองบนใบตองเขียว ไม่มีความอาลัยอาวรณ์กับสิ่งอื่นอีกเลย

พอเติบโตใหญ่เรานึกถึงภาพที่ไม่มีอยู่อีก ความอาลัยอาวรณ์ของเรากระหายร้องราวกับเด็กอดอยากที่อาจชดเชยอิมให้มันด้วยเสียงระฆังจากโบสถ์อื่น ด้วยชีวิตประจำวันสั้นๆ บนถนนสายเล็กอื่นในชั่วครู่ชั่วยามของการพำนักเยี่ยมเยือน แต่ไม่ใช่แม่น้ำ เพราะแม่น้ำสายนั้นดูเหมือนไม่อาจถูกแทนที่ได้ด้วยสายน้ำไหน

เด็กเล็กถูกอุ้มรับลมที่นอกบานเรือน เข้าข้างเย็นบ้าง สายตาจ้องจับเห็นแม่น้ำโดยไม่รู้ว่าเป็นอะไร จนถึงวันที่เกาะราวระเบียงดูได้เอง จนวันที่รดลงกระไดนั่งเอาเท้าแช่น้ำ จนวันที่ลากห่วงยางไปนั่งใจเต้นอยู่นาน ที่สุดคือล่องห่วงแล้วลงว่ายน้ำ

ยังก่อน ยังมีจากสวดย คั่นอยู่อีก เมื่อผืนน้ำรองรับแสงเทียนของคำอธิษฐานคืนวันลอยกระทง ที่แม่กับลูกสาวสามขวบร่วมลอยด้วยกันครั้งสุดท้าย และไม่กี่วันต่อมาผืนน้ำขยายกว้างเขียวกรากในกลางคืน พ่ออุ้มแม่ลงบันไดร่ายไปทั้งชุดนอน ความเคลื่อนไหวเร็วและเสียงไซเรนรถพยาบาลหวิดโหยจบลงในที่สุด **เด็กน้อยยืนเกาะลูกกรงบานเรือนอย่างงุนงง สายน้ำเคยคุ้นไหลแรงสู่เส้นสุดท้ายของชีวิต** แม่ไม่กลับมาอีกเลย

ความฝังใจต่อเรื่องใดก็ตามควรมีทางออกสำหรับผู้จำอย่างนั้นใช่มี แม่ น้ำก็เช่นกัน คืนเขียวของลำน้ำวันที่แม่จากไปคงทำร้ายให้ลงมือทำอะไรสักอย่างเพื่อลบจากนั้นจากความทรงจำ วันหนึ่ง

ที่เกิดเรื่องก็มาถึง วันที่เด็กเล็กคล่องห่วงยางข้ามแม่น้ำโดยลำพังแล้วจมลงได้สายยาวของแถวเรือโยงที่ทำให้ต้อง เกือบแลกด้วยชีวิต ที่เกือบแลกด้วยชีวิต มีอะไรเล่าที่เราแลกได้ด้วยชีวิต? ก็...นี่ไม่ใช่เรากำลังแลกด้วยการมีชีวิตหรือเล่า?

เราคงปฏิเสธเสียงเรียกจากความภูมิใจครั้ง 'แรกข้าม' ถนนสายแรกของชีวิต ฝั่งหน้าบ้านไม่ได้ แม้ว่าครั้งหนึ่งที่ตามเสียงเรียกไปสู่ความท้าทายกว่า ฉันจะเรียนรู้ไปแล้วถึงความล้มเหลวในกลางแม่น้ำสายหลังบ้าน

เนินดินบนแม่น้ำสายที่สอง

เราเดินทางไกลไปดินแดนสี่ชมพูที่แห้งแล้ง พบบอกว่าสี่ชมพูหมายถึงมีคอมมิวนิสต์ ฉันจึงเห็นภาพทหารบ้าง ตำรวจชายแดนบ้างรายล้อมลานเฮลิคอปเตอร์ที่ร่อนลงหน้าโรงหมอในแต่ละครั้งเมื่อพ่อไปรักษาชาวบ้านที่หมู่บ้านในป่าแล้งสีน้ำตาล แต่บ้านของเราอยู่ในเมือง ไม่ต่างจากบ้านเดิม ถนนผ่านหน้าบ้านมีต้นไม้เยอะ มุ่งสู่วัดหลวง และเรามีแม่น้ำสายใหญ่กว่าเดิมอยู่หลังบ้าน ไค้งน้ำกว้างจนฉันไม่เคยนึกอยากลงเล่นเลย ช่วงอยู่ที่นั่นเราไม่มีความตายของใครมาเยือนทั้งใกล้ตัวและทั้งข่าวจากเมืองที่จากมา ความตื่นเตนในการข้ามถนนสายใหม่ไม่มีอยู่เลย เพราะมีเรื่องเล่นสนุกของเด็กเข้ามาแทนที่ เป็นครั้งแรกที่บ้านเราเลี้ยงหมาจากตัวแรกกลายเป็นหลายตัว เป็นครั้งแรกของการเคลื่อนที่เร็วๆ ด้วยจักรยาน พาโลกของเด็กไปไกลจากบ้าน ไปเยี่ยมเยือนนิคมถาวรอพยพหมู่บ้านปลูกผักเป็นทิวแถว ที่ว่ากันว่าใช้น้ำอืด ไม่ว่าจะไปไกลแค่ไหนทั้งโดยจักรยานเพียงลำพังและเฮลิคอปเตอร์กับพ่อ แต่เย็นหนึ่งทีเมฆคลุ้มทะมึนและฝนปรอยเม็ดใหญ่ลงปอกเปลือก ขณะฉันป็นเปียกอยู่บนชายคาบ้าน พลันมองไปยังวัดหลวง **ปล่องเมรุสูงพ้นคว้นดัลอยเจือไปในฟ้ายามจวนค่ำ สัญญาณของการจากลาพยับพยับเพรียกให้ไปหา**

หลังเลิกเรียนฉันเริ่มไปสำรวจวัดหลวง วัดที่มีรั้วเป็นที่เก็บกระดูกรูปเสมาทรงสูงสีหวาน สีฟ้า สีเขียว สีเหลือง สีม่วง ในบริเวณวัดฝั่งริมแม่น้ำมีทอดกระโดงกว้างสั้นๆ หล่นลงสู่เนินริมน้ำเป็นระยะ ข้างกระโดงมีถัดแถวของช่องปูนเก็บร่างกับจารึกเวลาตามแนวกำแพงซ้ายขวา ดูเหมือนความตายเรียงรายอยู่ไปทุกหนทุกแห่ง ห้องพำนักสีขาวเหล่านี้ถูกเข้าเหยยแรงๆ ด้วยรากไทรใหญ่ ให้แตกร้าว เปิดช่องรูแห่งความอยากรู้อยากเห็นสีดำที่ความเข้าใจถูกปิดกั้นในเขตในเขตที่มองออกของช่องปูนยังน่ากลืนหันมาสู่จินตนาการ มันเป็นกลิ่นของความเพื่อฝันถูกลมแม่น้ำพัดอวลฟุ้งฟูเร้งเล่นหยอกล้อกลืนดอกแก้วและพิกล ส่วนมหัศจรรย์ที่สุดของวัดหลวงคือหีบศพคนจีน เป็นไม้ขัดมันสวยสีเข้ม ตั้งนิ่ง สง่าโดดเด่น ไม่รู้ไม่ซึ่กับความตายอยู่ในศาลากว้าง ในสลัวของกลางวันแดดทอดไปไม่ถึง ในจัดจ้านของนืออกกลางคืนที่มีเสียงสวดคอยประคอง สวญจนราวกับเป็นแท่นนิทราของเจ้าหญิง ที่เมื่อพิธีจบลง แท่นนิทรานี้จะถูกล้อมด้วยผู้คนในชุดผ้าดิบสีขาวสลัปลีสวยของรถกงเต็กสวนทางถนนย้อนกลับไปสู่ลานพร้อมเสียงร่ำไห้ระงม **จากและตัวละคร (ไม่รู้ว่อา้นไหนเป็นอันไหน) ที่เล่นบทความตายในวัดทำให้เราพิศวง เราสรุปจบความตายไม่ได้เลยว่าคืออะไรกันแน่** กระดุกแห่งในสี่สวญหวานของเสมา กลิ่นหืนอวลระอรรากไทรเจือกลิ่นหอมมวลของดอกไม้ จารึกเวลานึงงันที่เคยมีเคยเป็นกับโยหยากโย สีสวยสดของกงเต็กขยับเคลื่อนในท่ามกลางเสียงครวญคร่ำสีขาว ความสงบสง่าของโลงไม้จีนในชวนขวายคร่ำเคร่งของพิธีกรรมในนืออนสีซีด

จักรยานยังเลียบผ่านสุสานฝรั่งร้างในสายวันหยุด ไม่ใช่แต่ชีวิตเท่านั้นที่ร้าง ความตายก็ร้างได้ เหมือนกัน กางเขนบนหลุมสลักสวญสีขาวคร่ำถูกห่มพันด้วยเถาไม้เขียวอ่อนแก่ประดับประดาด้วยจุดสีของดอกเกาพรวพราย ธรรมชาติเฉลิมฉลองให้กับอนุสรณ์ของความตายอยู่หลังประตูเหล็กหนานักจับสนิมที่กั้นความเคลื่อนไหวไปมาบนถนนสายเหงากับความตายเอาไว้ และทั้งๆ ที่วิญญาณของถนนส่งดเท่ากับวิญญาณในป่าช้า แต่ต่างถูกแบ่งกันออกจากกัน

ในเย็นย่ำหนึ่ง จักรยานคันจ้อยตามอวลกลืนไป เป็นกลิ่นเนื้อถูกเผาบนเชิงตะกอนข้างถนน เปลวไฟลุกแลบกำลังดับซากของชีวิตในโพล์เปลล์ของฤดูหนาวอย่างชะมัทเข้มน้ำ สัปดาห์สองคนนั่งตะคุ่มขงอสุบยาอิงไ้อุ่น

จากกองฟืน ช่วงขณะรดดินน้อยตัดผ่านมวลอากาศอวลกลืนร่างไหมไฟ เหมือนผ่านห้วงสุญญากาศของการมีชีวิต **ถ้าไม่ผ่านความตายแล้ว เราจะมีสุญญากาศของการมีชีวิตจากเหตุอื่นหรือไม่**

ช่วงขณะนั้นของชีวิตไม่มีเงาบนถนนมุ่งดับเคลื่อนไปสู่พิธิศพ มีแต่ความตายของชีวิตเล็กๆ ของนกแก้วหนึ่งตัวกับหมาแสนรัก เหนือจากการขุดหลุมดิน เสียงละอ้ออวลในท่ามกลางดอกไม้สีสวญในสวน น้ำ

ความเกลี้ย่งง่ายมาสู่การจากลาระหว่างเด็กผู้หญิงกับร่างเคยอุ่น นุ่ม

โตขึ้นฉันได้กลับไปเยี่ยมแม่น้ำทั้งสองสาย เมื่อปะกับสายน้ำแรก ประโยคผุดเด่นเร้าขึ้นในใจ

“แม่น้ำดูเหมือนหยุดไหลเมื่อเราเผชิญหน้ากัน ปู่สะพาน และต้นลำพู.....” ก็...แม่น้ำสายนั้นกับฉัน เราต่างรู้จักกันดี

เนินน้อยในสวนที่มีโค้งน้ำสายกว้างเคยเป็นฐานรองรับนั้นแล้ว ผ่านไปหลายสิบปีกลายเป็นพื้นที่เมนตักกว้าง หลังบ้านพักแพทย์ประจำสำนักงาน ขณะเดินเลาะเนินอยู่นั้น เสียงว่าวตือตือในคืนหนาวเร้าอยู่ในความจำ เมื่อความคิดไล่เรียงถึงจากเก่าๆ

ความจริงกับพิธีกรรมว่าด้วยความตาย

ไหนๆ เรื่องได้ถูกปูพื้นฐานว่าด้วยความตายมาบ้างแล้วทำไมเราไม่ละสำนวนอย่างนิยายไปเสียแล้วหันกลับมาหาความจริงเล่า

ความจริงของความตายในสมัยที่ลัดทอนจินตนาการเกี่ยวกับความตายเอง

ว่าแต่เราต้องใช้จินตนาการกับความตายด้วยหรือ?

พิธีกรรมที่ยึดถือนั้นก็ด้วยได้กลบความเป็นไปได้ที่จะนึกฝันเกี่ยวกับความตายไปเสียหมดสิ้น

เราอาจใช้คำว่า ‘ล่องลอย’ เช่นเดียวกับที่ใช้กับเมฆบนท้องฟ้ากับ ‘ภาวะ’ หลังความตาย เพราะเราไม่รู้ว่าจะใช้เหตุและผลส่วนไหนไปเทียบเคียงกับการมีอยู่ เป็นอยู่ของความตาย ถึงแม้ว่าทั้งความตายและการเคลื่อนที่ของเมฆจะถูกอธิบายได้ด้วยเหตุและผลทั้งคู่

ก็แล้วการจบสิ้นชีวิตนั้นจะมีอยู่และเป็นอยู่ได้หรือไม่? ถ้าได้เป็นอย่างไรเล่า?

เราจะไม่อยู่ตรงนั้นนานนักหรอก ดูเหมือนเรื่องลากความตายไปไกลจากบ้าน ยิ่งเราพูดถึงความตายในบริบทสาธารณะมากเท่าไร ดูเหมือนเราสูญเสียเสน่ห์ของความตายไปมากเท่านั้น

ความตายควรมีมุมอับๆ ส่วนตัวของมันเอง ที่ที่มันจะหายใจได้อีกครั้งหนึ่ง

ยังมีการกึ่งเนื่องในความตายตกค้างอยู่อีก?

คืนหนึ่งไม่นานหลังแม่จากไป ในห้องนอนชั้นล่างของบ้านริมน้ำ จากที่นอนฉันเห็นแม่ยืนอยู่ตรงประตู ลมจากแม่น้ำพัดผผวนของแม่ปลิวเบาๆ แต่ชุดสีน้ำเงินชุดขาวที่แม่สวมกลับนิ่งแข็ง แม่มองฉันนิ่ง นานจนฉันหลับไป

ฉันเล่าฝันให้ยายฟัง ยายบอกว่า แม่มาลา บางทีแม่จะไปเกิดใหม่ ก่อนยายจากไปไม่นาน เราคุยกันว่า แล้วเราจะพบกันได้จริงหรือเปล่า ถ้าฉันมานอนในห้องซึ่งยายเคยอยู่ ยายจะมาเยี่ยมเยียนฉันหรือไม่ ยายถามฉันกลับว่าแล้วยายจะมาได้อย่างไร

แต่ยายก็มา เจ็ดวันหลังจากการตาย จากเมรุยายผ่านลำธารที่ไหลตัดถนนตรงที่น้ำกล้นกว่า ถนน สะพานเก่า ลำธาร จะทำให้วิญญาณหลงทาง ยายกลับมาที่ห้องด้วยภาพเท่าไรวรางๆ ซึ่งน่าเป็นคนเห็น ขณะที่น้ำรวบรวมกำลังลุกมาจากตรงนั้น เสียงยายยังกระแอมออกมาจากห้อง สำหรับส่งอีกครั้ง

สี่สิบกว่าปีผ่านไป ข้าเฝ้าก็ยังเป็นข้าเฝ้าอยู่นั่นเอง ขณะเขียนอยู่นี้ฉันอ่านที่เขียนดังๆ ให้หมาชื่อน้ำตาลฟัง ขณะน้ำตาลพาร่างอ้วนบรรจวิญญาณที่หิวโหยตลอดเวลามาถูโกฉันไปมา

ความรู้เดียวของเด็กหมาที่รู้เลยว่าที่สุดแล้วคืนวันจะจบลง นอกจากกิน นอน เล่น ขณะในที่สุด เวลาอาหารของเด็กหมาทั้งแปดมาถึง และการเขียนถูกพักไว้ก่อน

ความหมายสำเร็จรูปของความตายรุกรินเราหลายระลอก จนแม้เห็นผ้าปูที่นอนสีขาวได้ลมปลิวในแดดบ่าย

ขณะแผ่วหวาน Fuer Elise ของ Beethoven เจือลมอยู่เช่นกัน พลันวิญญาณชวนเซหาที่ยึดเกาะ หากเราไม่สามารถเปลี่ยนความหมายของความตายได้ เราจะถูกรุกคืบอยู่เรื่อยไป จากเสียงจุดประทัดส่งวิญญาณไปสวรรค์ ตอนบ่าย จากดนตรีศพแผดโหยชวนหวนมาในหมู่บ้าน จากวันสีเทาที่ฤดูฝนกับหนาวร่วมกันเป็นเจ้าของ จากแม้กระทั่งพลั่วผ้าขาวบนราวตาก ฉากหนึ่งของความเป็นบ้านก็ยังกระพือกลิ่นความตายอวลเคล้ากลิ่นดอกไม้ในสวน

ผู้หญิงคนนั้น คนที่ในนิยายใช้ชีวิตให้หมดไปกับการทอดผ้าห่อศพนั้นไม่เพื่อเอาชนะความเดียวดายหรอกนะ นักเขียนว่าอย่างนั้น เธอกำลังพุ่มพักความเดียวดายต่างหาก

คำโปรยเฟสเซอร์ปรัชญาชาวสวิสดังขึ้น “เธอกลัวไข่ม้อยจึงก้าวเข้าไปหาความตาย พรอยด์บอกว่าที่สุดแล้วมนุษย์จะหันหา เผชิญหน้ากับสิ่งที่ตัวเองกลัว”

เอาละเราจะตั้งหน้าพุ่มพักความตาย เพื่อให้ได้ความหมายใหม่ เราจะเผชิญความจริงกัน เมื่อเราพบกันในคราวหน้า ไม่ใช่เสียงอ่านบทกวีที่น่าความโหยให้มาสู่ ไม่ใช่เสียงร้องเพลงไทยโบราณที่แหกломร่างที่พันยุคสมัยของตัวเอง (ตัวร่าง) ไม่ใช่จินตนาการก่อนนอนเพราะมันอ่อนโยนเกินไป ไม่ใช่การบรรจงแต่งตัวซ้ำๆ ให้กับร่างแข็งเย็นอย่างไร้แก่นสาร ไม่ใช่

จริงแล้วความตายไม่ได้ล่อมดอกไม้อย่างที่เราเห็นในพิธีหรือ เพราะนั่นก็...ชายชราจะได้ชายคาหน้าบ้าน อวลฝุ่นถนนเพื่อรอคอยขบวนแห่ศพของเขาอย่างจดจ่อ นายพลที่อหิวเข้ามาเหมือนลูกไก่ขณะยืนพิงต้นเกาลัด แล้วล้มลง และแม้จะเป็นนักปฏิวัติลือเลื่องผู้แกร่งก็ยังพบศพก่อนพิธีเคาะเสียงดนตรีที่เครื่องญาติจัดให้เกิดขึ้น ฟังเสียงผู้หมาแสนรักกำลังเห่าหอนรายรอบเมรุ สดุดีสูงไร้ญาติ คนที่ตายไปก่อนพวกมัน

มีเมลล์ส่งมาจากแดนไกลถึงภารกิจเกี่ยวกับความตายล่าสุดของปีว่า

“นักเรียนในชั้นที่เธอคาดหวังให้มีเจ็ดคนนั้น เราไม่มีโอกาสรู้เลยจนกว่าจะถึงหนึ่งวันก่อนชั้นเรียนจะเปิดว่า จะมีนักเรียนทั้งหมดกี่คน เด็กเรียนอาจสี่ของเจ็ด หรือสามคน”

“ทางออกหนึ่งก็คือทาง Department of Pathological Anatomy ได้ทำการส่งส่วนหัวเข้ามาในเดือนตุลาคมนี้ เพื่อใช้ในเดือนธันวาคม จำนวนสิบหัวด้วยกัน”

ก็แล้วอย่างไรเล่าที่เราจะหมายถึง ‘ร่างที่ตายแล้ว’ ความครบถ้วนของอวัยวะเช่นนั้นหรือ

Words. Conversation with Death on Life's First Street

The Road and The River

It should begin in childhood...shouldn't it? Not that I intended the cliché, but *because childhood is the beginning of arrested time... of frozen present.*

But then which of the childhood scenes should I take up there being so many that it has filled the attic of memory with near-rancid stuffiness. Take hold of anything in it and up comes some grey memory. Come, out, out you come. It turns out to be the shadows of a group of people cast across the first road of my life on a late afternoon. Beautiful yellow sunrays shone on the smooth little road. The group of shadows crept across to the other side, to incinerate the well their beloved.

The shadows cast themselves on the same road over and over every year. It wasn't long before their silent ceremonial crossing of the road became a symbol of farewell.

And it should be night... shouldn't it? It should be night because that's when we can escape the day. The night shuts down day's consciousness with sleep... that is when there are no bad dreams.

And then what season should it be? The season of choice should be when the wind moans and moans, shouldn't it?

But we can't choose everything, can we? Otherwise why would we all pick sun-yellow flowers - and reds and the whites... when on a dewy dawn the undertaker told us that the remnants of the skeleton were there under the ashes on the steel tray that was pulled from the still-warm crematorium last night... flowers to be placed where the heart had been, were to be tokens of our last goodbye (even though we bade so many goodbyes during those seven days of funeral rites). While running on the damp grass to find flowers in those three colors. I could only think that I wanted blue or bluish mauve because it would go better with the grey ashes - but there were no blue flowers in the temple grounds.

That road gave me my first pride of accomplishment when I crossed it on my own, having escaped the care of the adults. Looking back from the opposite side, the 'home' that sheltered me didn't feel to me as it had before. I didn't know then that later on, after crossing larger and more significant

roads would flush me with larger pride, the little house by the river would silently hide in a secure corner of my memory.

The undertaker laid down the tri-colored bouquet on the place where the heart had been and, with his fingertip, drew a skeletal outline - head, body, arms, legs - like a child's drawing. Four expressionless monks in bright orange robes chanted words reminding us of the transiency of all things, rousing the morning air from lingering sleep to witness this last rite in the crematorium. The wind blew lightly as the undertaker scattered the ashes in the lush forest that surrounded the crematorium. I departed from this scene, carrying the bones wrapped in a white cloth.

The road that passed the house ran parallel to the river. The houses that faced the road each had their own pier with steps down to the water - the expanse that ran cold and deep through many episodes of memory. At that time, though, *the water was cool, the road was warm. We always have choices, don't we? So it seems.*

The tolling of the bell from the belfry of a near-by Christian church spread over the surfaces of the river and the road, seeping into the house to the cot with the pale green railing by the parents' bed. Both father and mother must have forgotten to cover up the pictures of the human bodies whose skin was peeled back to show the muscles. Head, arms, legs, torso - redness spread all over. And that's what the baby, curled up in the cot, looked at daily.

Line-ups of body parts, there they were in the pre-dawn dimness. The tolling of the church bells resonated as usual. The river flowed, lazily bathing the house's wooden pillares, and the road lay still - just still. *Was there any remnant of those days that grew and moved in the mind of the little child as days passed?*

Yes, one of them was the softness of Mother's green blanket with its floral design from the big bed... the softness when the blanket swaddled us both as she curled up with me in the tiny space of the railed cot. Cool river breezes blew through the window moving the curtain with its cut-out pattern. *That episode of life, so filled with warmth, how much longer would it last?*

I can't remember what we thought as children. Perhaps when hungry, we thought of the aroma of yellow corn fritters wafting over from the kitchen, or the scent of hot cocoa rising from a mug. Perhaps when overcome with sleepiness, we thought of bed. Perhaps nostalgia for us was so faint that it encompassed nothing but the lingering warmth of soft beds in the morning and the golden sweet smoothness of an egg-yolk dessert on a green banana leaf - nothing else but these.

When we grow up, we think back of things that no longer exist. Our yearnings cry out hungrily like children who demand to be fed with substitutes - with the tolling of other bells from other churches, with short and transient daily routines on other small roads that we visit temporarily - *but not the river, there can never be substitutes for that river...never.*

The infant was sometimes carried out on the verandah to take in the river air, sometimes in the morning, sometimes in the evening. She probably saw the river without truly knowing its nature - not until she could pull herself up against the railing to look down at the current, not until she could sit on the steps to dip her toes in the water, not until she fearfully took hold of the life ring and steered her heart to wear it and started to swim.

Not so fast... there were other bright scenes that came before that one. There was one when the surface of the river reflected the lights of wishing candles that flickered and shone from banana-leaf floats on Loy Kratong night. It was the very last time that Mother and her three-year-old daughter ever

went to the river together. Not many days had passed when father carried mother down the steps, her nightgown trailing. The sound of speed and ambulance sirens finally faded. **The little girl stood holding on to the railings of the verandah. The familiar river flowed swiftly to the finality of life. Mother never returned.**

If this chapter ends where the river rushed swiftly and Mother never returned, memory would be left with just one picture and one season, the season of the fast-flowing, swollen river. **But every memory, no matter what, should have an escape route, should it not?**

There came the day of the incident. It was the day when the little girl put on the life ring and swam out, crossing the river on her own. Perhaps the night of the speeding current challenged her to try something that might wipe out that episode from her memory.

In that hour of survival, sobs mixed with prayers from the strong woman who saved her life. The woman patted the little head with water from the river, calling blessings upon her with prayers before paddling the endlessly sobbing little thing back home to the other side of the river.

It may be that we can't ever deny the call of pride over life's "First Crossing", even though the response to that call also brought the experience of failure - the disgraceful capsize under the towlines of barges that almost brought with it the end of life.

What is there that we can exchange with life? Well... isn't it this that we are exchanging with life?

Earthen Mound by the River

We took a long journey to the arid pink land. Father said pink stood for Communism, and that's why I pictured either soldiers or border patrol police standing around the clear space where the helicopter landed in front of the medical base each time Father went to take care of villagers in dry forests with seared brown leaves. The house we stayed in, however, was in town. The road in front of it lead to a temple, it was lavishly lined with trees. It was strange that we had a much bigger river running behind the house. Its sweeping bend was so wide that I felt no desire to swim in it..

While we were there, Death did not pay us a visit - no one's Death not from the neighborhood nor from where we had come from. No more excitement at crossing new roads, for this was erased by the immediate fun of children's games. We kept our first pet dog. It was followed by many others. For the first time, the exhilarating speed of a bicycle that took the child a distance from home to a community of immigrant Vietnamese, to a village where vegetables were grown in long rows - it was rumored that human waste was used as fertilizer.

But no matter how much mileage I covered, alone on the bicycle or with father on the helicopter, one cloud-inked rain - spattered evening when climbing on the wet roof, I glanced towards Wat Luang* and **saw its towering crematorium funnel spouting black smoke that floated skyward and dissolved into the gloom of the dusk. This symbol of parting was beckoning to me.**

* Temple under Royal Patronage

After school, I set off to explore Wat Luang, the temple whose walls were a sweetly-colored sema-shaped repository of ashes and bones - blue, green, yellow, pink. At intervals in the riverside temple compound, short wide steps lead down to the river. Even here, rows of cement tombs inscribed with dates stretched along the walls on the right and left of the steps. Death seemed to blossom joyously everywhere. Bunyan trees teased these white cubicles with their roots, so rudely that the cement split into cracks of tantalizing blackness that kindled the desire to investigate every nooks and crevice. These cracks in the cement also drew a stale scent into the imagination. It was the scent of dreams blown by the river breeze that bantered with the perfumes of kaew and pikul*.

The most marvelous item of all in that temple was the tomb of a Chinese man. It was wooden, polished, dark in color. It stood immobile in the wide pavilion, dignified in its oblivion to the presence of Death around it. It stood in the dimness of day where sunlight could not reach, in the brightness of night it was lit by neon light amid sounds of chanting that seemed to cradle it. It was as beautiful as the royal bed of a princess. Come the end of the funeral rites, this princely bed would be surrounded by mourners in rough white cotton attire contrasting with the beautiful colors of the hearse that moved out on the way to the cemetery amid sounds of weeping. **The stage prop and the actors (It was not so clear which was which) who played Death in the temple confused me because I could not determine what death was** the bone fragments in the sema-shaped repository, the tender scents of flowers mixed with the stale scent that seeped through the black bunyan-root cracks in the cement, the inscription of dates past and the cobwebbed stony stillness, the bright colors of the Chinese hearse moving through the sounds of white laments, or the dignified stillness of the Chinese coffin amid the severity of the funeral rites under the pale neon light.

The bicycle still rolled past the deserted Farang cemetery in the late mornings of holidays. Not only can Life be deserted, but Death, too.** On a grave, a beautifully engraved white cross was covered by creepers whose leaves of dark and light green were dotted with gleaming white flowers. Nature celebrated Death's memory behind the heavy iron door encrusted with rust the barrier that divided the movement of the lonely road from Death. **even though the soul of the road was as silent as the souls in the graveyard still, they were divided.**

One evening, the little bicycle followed the smell of flesh burning on an open pyre by the road. There, in the winter dusk, flickering flames were extinguishing the remains of a life. Two undertakers hunched close to the pyre for warmth, smoking. The duration of time in which the little bicycle sliced through the air fetid with burnt flesh was like a vacuum in the process of living. **Without passing through death, would life's vacuum be derived from other sources?**

At that moment in time, there was no shadow moving towards cremation rites. There was only the death of the little lives of a parrot and a beloved dog, sweat from grave digging, sobs of loss amid bright flowers in the garden. All this brought about a clean, uncluttered line of communication between the little girl - and the matter of death.

When I grew up, I went back to visit both of the two rivers. On meeting the first river, a sentence sprang up in my mind.

* Strongly scented Thai flowers

** Caucasian

"The river seemed to stop flowing when we met. The bridge, the lampoo tree..." After all, the river and I were well acquainted.

The little mound in the garden with the bend of the river as its base... where was it now? The passing decades have changed it in to the cement backyard of the home of the resident doctor. As I skirted the mound, the sound of an Esarn kite in the chill of the night air stirred in my memory, as thought sequenced scenes from bygone days.

Death's Realities and Rites

Isn't it the reality of Death that diminishes the imagination where Death is concerned? But then, do we need imagination regarding Death?

It's also the customary procedures and rites to which people are so attached that utterly smothered any possible reverie on Death.

The more Death is talked about in a public context, the more its charm is lost.

Death should have its own corner a close, unventilated corner - where it can find its own breath once more.

สนทนากับความตายบนถนนสายแรกของชีวิต
ศิลปะวีดิทัศน์-จัดวาง. 2548

Conversation with Death on Life's First Street
video art - installation. 2005

Rama IX Art Museum Foundation

